

**ГЛАДОМОР:
ОСНОВНЕ ЧИЊЕНИЦЕ**

ШТА ЈЕ ГЛАДОМОР?

Гладомор¹ је геноцид над украјинским народом чија је једна од компоненти била вештачка глад 1932–1933. године у Украјини и оним областима Северног Кавказа где је углавном живело украјинско становништво. Организовао га је комунистички режим у Москви са циљем масовног истребљења Украјинаца, уништавања националне самосвести и уклањања темеља постојања засебне украјинске нације.

Крајњи циљ Гладомора као намерне политике Кремља била је жеља да се Украјина коначно утврди као саставни део Совјетског Савеза и да се Украјинци трансформишу (русификују) под маском формирања „јединственог совјетског народа“. Власти су схватиле да очување сопственог засебног идентитета и свести, која је, супротно жељи Москве, ојачала током „украјинизације“ двадесетих година

прошлог века, оставља Украјинцима потенцијалне могућности за обнову украјинске независности и излазак Украјине из Савеза. Гладомор је требало да отклони и најмању могућност развоја догађаја по овом сценарију.

Термин Гладомор дословно значи намерно споро убијање глађу (мучење глађу). Током 1960–1980. година, ова реч се ширила у публикацијама украјинске дијаспоре. У широку употребу ушла је почетком 1990-их година, након проглашења независности Украјине. Правно значење термина дефинисано је Законом Украјине „О Гладомору 1932–1933. године у Украјини“ од 28. новембра 2006. године.

¹ Украјински назив Голодомор се транскрибује на енглеском говорном подручју према изговору украјинског Г као Х те је код њих уобичајено Holodomor. За српског читаоца прикладнији је назив Гладомор, који изражава суштину појаве – помор од глади.

СОВЈЕТСКА ОКУПАЦИЈА УКРАЈИНЕ

Октобра 1917. власт у Русији су преузели бољшевици, левичарски радикали на челу са Владимиром Лењином који су исповедали идеологију комунизма. Они су имали за циљ да укину приватну својину, елиминишу богате друштвене слојеве, успоставе диктатуру на територији бивше Руске империје, а касније, ослањајући се на ресурсе окупираних територија, преузму власт у целом свету. Кремљ је управо преко украјинских земаља намеравао да прошири свој утицај на земље Централне и Источне Европе.

Већ у децембру 1917. године комунистички режим је покренуо освајачки рат против Украјинске Народне Републике (УНР), коју су након пада царизма створили Украјинци. Да би прикрили своје агресивне акције, руски бољшевици су основали Комунистичку партију (бољшевика) Украјине (КП(б)У), а затим у њено име прогласили марионетску Украјинску Социјалистичку Совјетску Републику (УССР). Ова псеудодржава била је лажна, њени формални лидери су постављени из Москве. Украјинске оружане снаге и партизанске формације су пружале отпор освајачима до новембра 1921. године. Међутим, однос снага није био равноправан, а руски комунисти су успели да заузму већи део Украјине. У децембру 1922. године марионетска УССР ушла је у састав СССР-а.

У борби против УНР, руски бољшевици су широко примењивали насиље над цивилним становништвом: десетине хиљада људи су постале жртве комунистичке агресије 1917–1921. године.

↻ Јединице Црвене гарде у Кијеву.
Фебруар 1918.
(Круцик Р. Народни рат,
1917–1932. године: водич
кроз изложбу).

↻ Чланови Привремене радничко-
сељачке владе Украјине,
Харков. 1919. година.

← Одред радника, мобилисаних за прикупљање хране у украјинским селима. 24. септембар 1920.

Централни државни аудиовизуелни и електронски архив.

ГЛАД 1921–1923. ГОДИНЕ.

У лето 1921. југ и исток Украјине погодила је суша од које је уништено 26% обрадивог земљишта. Прерасподела жита пожњевеног у Украјини у корист јужних провинција могла је да заустави глад, али је Москва урадила другачије. Да би обезбедили жито за Москву, Петроград и друге руске градове, бољшевици су почели да извозе летину коју су пожњели Украјинци. Акције специјалних прехранбених одреда, употреба талачког режима, барикада око села, јединица војске, казнене и репресивне мере револуционарних трибунала,

сузбијање народноослободилачког покрета све су то неоспорни докази смишљене колонизационе политике Москве према украјинским земљама.

Тек почетком 1922. године руски бољшевици су признали постојање глади у читавој Запорошкој и Доњецој губернији и у неким окрузима Николајевске, Катеринославске, Одеске и Полтавске губерније. У међувремену, ако је у јануару-фебруару 1922. гладовало 12% становништва провинција, где је жетва била неуспешна, у мају их је било 40%.

[5]

У МЕЂУВРЕМЕНУ, АКО ЈЕ У ЈАНУАРУ-ФЕБРУАРУ 1922. ГЛАДОВАЛО 12% СТАНОВНИШТВА ПРОВИНЦИЈА, ГДЕ ЈЕ ЖЕТВА БИЛА НЕУСПЕШНА, У МАЈУ ИХ ЈЕ БИЛО 40%.

Таљиге са лешевима умрлих од глади крећу
ка месту сахрањивања, Херсон. 1921–1922.
Фотографија Гавријила Рапепорта.
Херсонски обласни завичајни музеј.

Деца бескућници. Никопол, Катеринославска
губернија. 1921–1922.
Централни државни аудиовизуелни и електронски
архив.

Изгладнела сељачка породица, Миколајевска
сеоска општина Миколајевске губерније. 1921.
Централни државни аудиовизуелни и електронски
архив.

Јула 1922. године на 2. међународном конгресу организација и одбора за помоћ гладнима у Русији, украјинска делегација је саопштила да скоро 10 милиона становника Украјине требају хитну помоћ. Више од 40% гладних била су деца. Међутим, укупан обим државне помоћи Украјини у то време није прелазило 7,5% потреба.

Бољшевици су ћутали о глади у Украјини, уместо тога наглашавајући потребу да помогну становништву Поволжја. У ту сврху већ 20. августа 1921. године

запслени у Америчкој управи за помоћ (АРА) позвани су у овај регион. Њеним представницима је дозвољено да дођу у Украјину тек 1922. године, када је укинута блокада информација о глади у Украјини.

Показало се да је глад била ефикаснија од казних мера. Бољшевичке власти су то искористиле за сузбијање отпора, јер гладни Украјинци више нису имали могућности да помажу учесницима народно-ослободилачког партизанског покрета.

ПРОТИВРЕЧНА „УКРАЇНИЗАЦІЈА“

Окрутни поступци комуниста изазвали су незадовољство становништва. Да би придобили његово поверење, бољшевици су 1923. године започели политику „українизації“. Њен додатни задатак био је јачање националне базе комунизма, јер су Украјинци 1922. године чинили само 23,3% свих чланова КП(б)У, а мање од 16% међу руководством.

„Українизація“ је предвидела проширење сфере употребе украјинског језика у јавном простору. Многи украјински уметници који су живели у овом периоду, поставили су себи циљ да створе културу светског нивоа, интегришући европско наслеђе и националну аутентичност. Олександр Архипенко, Казимир Маљевич, Олександра Екстер (Григорович), Дзига Вертов и други задобили су светско признање.

Буран развој украјинске културе, пре свега њених масовних елемената (популарна књижевност, штампа, позориште, кинематографија), био је за бољшевице неочекивани нежељени резултат

українизації. Јосиф Стаљин је схватио да је ситуација постала опасна, јер лажна украјинска квазидржава може бити испуњена стварним садржајем.

Стога је Кремљ прибегао превентивној репресији. Године 1930. у Харкову је одржан јавни процес против чланова измишљеног Удружења за ослобођење Украјине, који су били оптужени да намеравају да одвоје Украјину од СССР-а и да је учине независном. Овај процес је требало да послужи као упозорење Украјинцима који су гајили наде у обнову државности.

Током 1930-их година, скоро 30.000 украјинских делатника у области образовања, науке и културе послато је у концентрационе логоре на северу Русије. Управо тако је уништаван интелектуални потенцијал Украјине.

↑ Оптужени на суђењу Удружењу за ослобођење Украјине. 1930.

Централни државни аудиовизуелни и електронски архив.

← Карикатура оптужених у кривичном предмету против Удружења за ослобођење Украјине. Часопис „Црвена паприка“, 1930., број 4.

➤ Митрополит Васиљ (Липкивски).
Централни државни архив јавних
удружења и украјинике.

УНИШТЕЊЕ УАПЦ

Ширење комунистичке идеологије било је нераскидиво повезано са агресивном атеистичком пропагандом. Желећи да елиминишу религију из свих сфера живота, болшевици су прогањали представнике цркве. Свештеници и монаси су постали жртве „црвеног терора“ 1918–1919. године, када је најмање 1.500 припадника свештенства страдало од руке болшевика. Истовремено, већина црквених издања и духовних образовних установа су затворени, многи манастири су ликвидирани, а делатност црквених братстава забрањена.

До 1931. године комунисти су затворили 80% сеоских цркава у Украјини. У сеоским срединама храмови су најчешће претварани у магацине, у градовима су често уништавани. Током 1920–1930. година, само у Кијеву је уништено 49 хришћанских светиња, укључујући Михајловску златокуполну саборну цркву и Цркву трију светитеља — архитектонске споменике XII века.

Саставни део овог процеса било је уништење Украјинске аутокефалне православне цркве (УАПЦ) на челу са митрополитом Васиљем (Липкивским). Делатност ове цркве била је повезана са стварањем државе 1917–1921. године.

Украјинска црква је у условима болшевичке окупације постала центар националног живота, фактор који је могао да допринесе формирању националне свести Украјинаца. Међутим, све ово је нагло прекинуто због репресија над свештенством, уништавања и затварања цркава. Користећи своје агенте, комунисти су изазвали раскол у УАПЦ: јануара 1930. део црквених архијереја је објавио њену „самоликвидацију“. Митрополит Васиљ (Липкивски) је 27. новембра 1937. стрељан у Лукјанивском затвору у Кијеву. Место где је сахрањен још увек није утврђено.

➤ Епископија УАПЦ. 1921–1926.
Централни државни архив јавних
удружења и украјинике.

Украјинску породицу исељавају из сопствене куће, село Удачне, Доњецка област. 1930. Фотографија Марка Зализњака. Централни државни аудиовизуелни и електронски архив.

← Приликом раскулачења сељаку су одузели оставу, Доњецка област. 1930. Фотографија Марка Зализњака. Централни државни аудиовизуелни и електронски архив.

РАСКУЛАЧЕЊЕ

Претварање слободног сељака-земљорадника у шраф државног система постало је важан елемент унутрашње политике комунистичког режима. Власт је вештачки поделила сељаке на „сиромашне“, „средњаке“ и „кулаке“ (богате газде) и подстицала нетрпељивост прва два „слоја“ против трећег.

Децембра 1929. совјетске власти су изјавиле да намеравају „ликвидирати кулаке као класу“. „Кулаци“ су проглашени кривцима за све проблеме на путу изградње „срећног живота“, који је режим на челу са Стаљином наводно свим снагама покушавао да успостави.

Казна за такозване „кулаке“, који су понекад добијали овај жиг само због својих политичких ставова или нетрпељивости према локалним активистима,

била је исељавање ван насеља на неплодне земље или на север СССР-а. Њихова имовина је конфискована и додељивана заједничким колективним газдинствима или сеоској сиротињи.

Раскулачење је попримило размере праве паравојне операције, у којој је кључну улогу одиграла специјална служба ОДПУ. Само од 18. фебруара до 10. марта 1930. године 19.531 породица (92.970 особа) депортовано је у удаљене регионе СССР-а. Генерално, током 1930–1931. године власти су уништиле 63.720 сеоских газдинстава, чији су власници заједно са породицама протерани из Украјине. Многи од њих су умрли у путу или у првим годинама живота на новим местима због нељудских услова.

РАЗОРАН ПРОЦЕС ЛИШАВАЊА УКРАЈИНАЦА ЕКОНОМСКЕ НЕЗАВИСНОСТИ ЗАВРШЕН ЈЕ КОЛЕКТИВИЗАЦИЈОМ

➤ Таљиге са житом колективног
газдинства „10. годишњица комитета
сиромашних сељака“ у центру за
скупљање и складиштење жита,
Одеса. 1930.
*Централни државни аудиовизуелни
и електронски архив.*

КОЛЕКТИВИЗАЦИЈА

Разоран процес лишавања Украјинаца економске независности завршен је колективизацијом — претварањем земље, стоке и пољопривредног инвентара у заједничку друштвену својину. Овај процес био је најпре добровољан, али крајем 1929. године почела је такозвана „потпуна колективизација“, а сељаци су у заједничка колективна газдинства учлањивани под присилом.

Иако су заједничка колективна газдинства теоретски припадала самим сељацима, она су имала обавезу да снабдевају државу одређеном количином пољопривредних производа. Тек након испуњавања ових норми, руководство колективних газдинстава могло је расподелити остатке пожњевеног усева радницима. Тако држава добија канал за стално снабдевање јефтиним житом и истовремено претвара сељаке у бесправне робове који су потпуно под контролом режима.

Вреди истаћи да је до краја 1920-их година у Украјини постојао развијен систем сарадње — створена су добровољна удружења да би се поједноставила производња и продаја пољопривредних производа. Приватно власништво над земљом и средствима за производњу у сеоским задругама је било очувано, те су ова удружења била прихватљива за Украјинце, за разлику од колективних газдинстава која су наметнуле совјетске власти, где је сва имовина била заједничка.

↻ Конфискација пољопривредног инвентара у корист колективног газдинства, Березански рејон Кијевског округа. 1928.

Централни државни аудиовизуелни и електронски архив.

← Скупштина колективног газдинства „Велики преокрет“, село Кругле, Свативски рејон, Луганска област. Децембар 1931. године.

Централни државни аудиовизуелни и електронски архив.

← Ухапшени побуњеници, село Макартетине, Луганска област. 1930.
Ресорни државни архив Службе безбедности Украјине.

ОТПОР ПОЛИТИЦИ СССР-А

Реакција на присилну колективизацију и раскулачење били су масовни протести украјинских сељака. Према званичним подацима, током 1930. године у Украјини је одржано 4.098 сељачких протеста — скоро половина протеста против владе током те године у целом СССР-у.

Отпор се заснивао на осећању да су поступци власти која је отворено пљачкала људе, исељавала их из њихових домова и уништавала цркву — неправедни. Незадовољни сељаци убијали су активисте који су учествовали у колективизацији и раскулачењу,

укидали сеоску управу, ослобађали ухапшене који су били у затворима.

Осим оружане борбе, припадници антисовјетског покрета делили су летке са позивима на отпор режиму и тражење правде.

Обим и географија украјинског отпора постали су претња за режим. Шеф ДПУ (Државне политичке управе) УССР В. Балицки лично је руководио гушењем устанака, а такође је стално извештавао Јосифа Стаљина о ситуацији у Украјини.

➤ Фотографија оружја антисовјетске организације „Слободни козаци“ које је запленила ДПУ УССР у кући Ивана Мотлоха. 1932.

Ресорни државни архив Службе безбедности Украјине.

Трагање за житом у сељачком дворишту у једном од села Гришинског рејона Доњецке области. Почетак 1930-их година. Фотографија Марка Зализњака. Централни државни аудиовизуелни и електронски архив.

← Јосиф Стаљин. 29. април 1932.
Џејмс Абе / Асошијетед Прес.

ОРГАНИЗАЦИЈА ГЛАДОМОРА

Схватајући потенцијалну опасност народног отпора, комунистички режим је прибегао радикалним мерама.

Током 1932–1933. године, скоро све жито, које су узгојили украјински сељаци, било је одузето силом. У неким регионима Украјине, сељаци су остали без 80% пољевеног жита. Државни планови за попуњавање јавних залиха жита, који су усвојени за Украјину, били су економски нереални, а за њихово неиспуњавање од Украјинаца су одузима- ни месо, кромпир и поврће. Представници власти су вршили претресе дворишта и одузимали сву храну од сељака, укључујући и храну која је већ била припремљена у кухињи. Од људи су одузимани чак и алатке за млевење жита — ручни млинови и жрвњеви. Претреси су често били праћени физичким насиљем.

Гладни људи тражили су по њивама класове или друге производе који су ту остали након жетве.

Међутим, 7. августа 1932. издата је озлоглашена владина наредба позната као „закон о 5 класова“. Према њему, власништво колективног газдинства је изједначено са државном својином. Као последица тога, сакупљање чак и неколико класова са поља колективног газдинства сматрало се „крађом државне имовине“, за шта је била забрањена ка- зна стрељањем или затвором од 10 година уз кон- фискацију имовине.

Јосиф Стаљин био је главни идеолог и организатор Гладомора. Председник владе СССР-а Вјачеслав Молотов, секретар Централног одбора Свесаве- зне комунистичке партије Украјине (большевика) Лазар Каганович, руководиоци партијско-држа- вног апарата СССР-а Павел Постишев, Станислав Косиор, Влас Чубар и Менделј Хатајевич су били ангажовани на практичном спровођењу геноцидних планова.

➤ Група украјинских сељака одлази у град у потрази за спасом. Харковска област. 1933. Фотографија Александра Винербергера. Приватни архив Самаре Пирс.

ОПСТАНАК

Претежна већина гладних Украјинаца прибегла је пасивним облицима отпора вештачкој глади. Људи су желели да од конфискације сачувају храну која би им могла спасити живот, или да пронађу додатну храну. У оним случајевима, када није било никакве хране, гладни су морали да једу оно што се у обичном животу сматрало нејестивим.

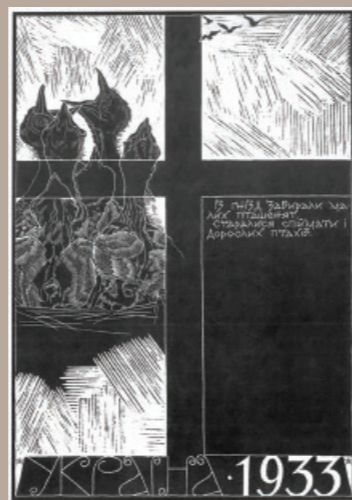
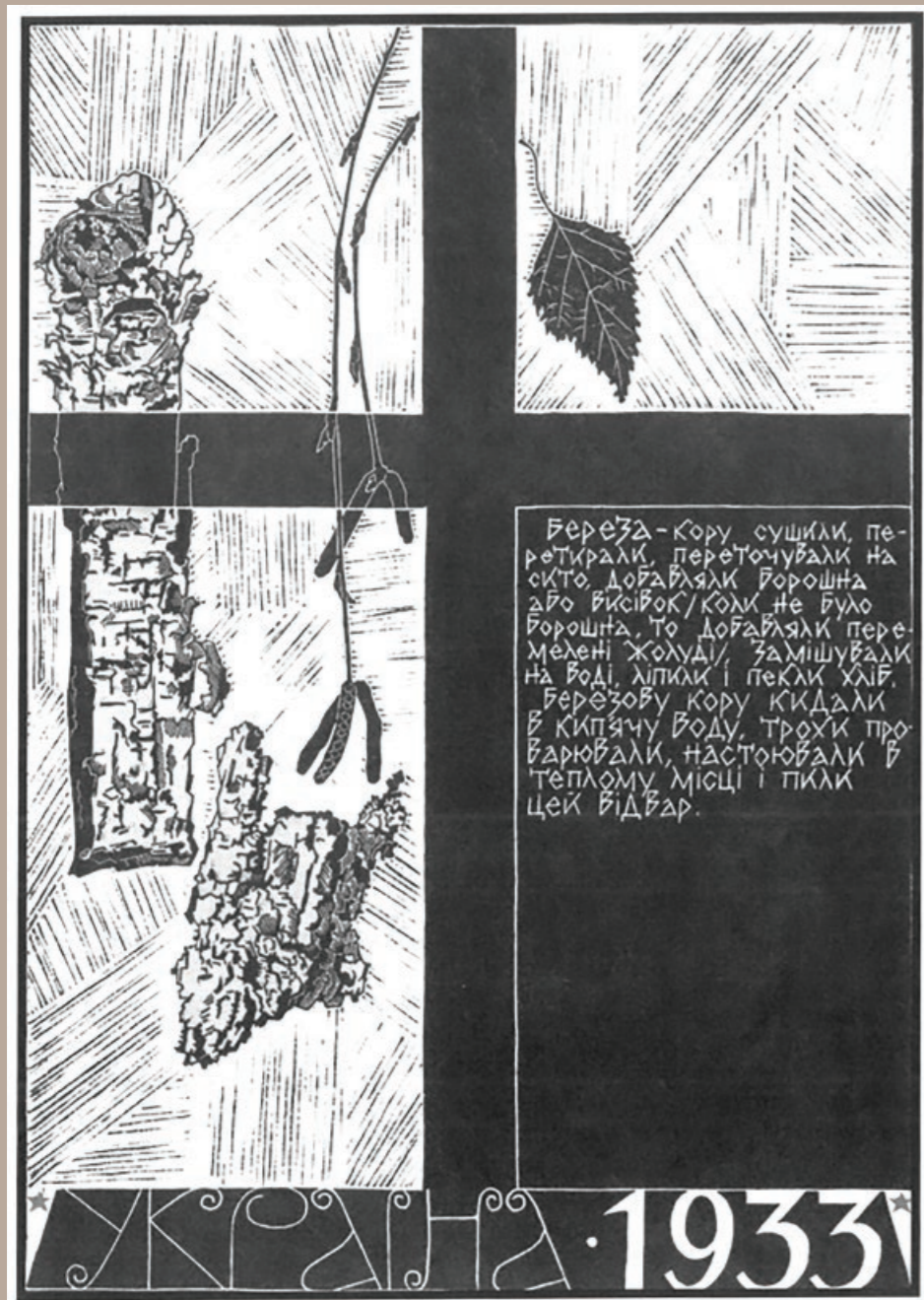
За време Гладомора људи су били доведени до очаја, јели су суву пlevу, коров, младу траву, пупољке дрвећа, жирове, лишће и кору дрвећа, дрождину од семена уљарица, шећерну репу, цветове багрема итд. Украјинци су морали да се хране стварима за које су одувек постојали табуи у исхрани: псима, мачкама, пацовима, мишевима, свизавцима, јежевима, дивљим птицама или чак инсектима.

Сачувана су сведочења да су совјетске власти предузеле мере да гладним Украјинцима одузму могућност да једу чак и сурогате. На пример, сведоци Гладомора сећају се да су бригаде ангажованих на конфискацији жита у изгладнелим селима намерно убијале псе и мачке и односиле њихове лешеве.

↻ Четири мале сушене рибе су једина роба ове жене, Харков. 1933. Фотографија Александра Винербергера. Приватни архив Самаре Пирс.

↶ Мајка са гладном децом, Харков. 1933. Фотографија Александра Винербергера. Приватни архив Самаре Пирс.

САЧУВАНА СУ СВЕДОЧЕЊА
ДА СУ СОВЈЕТСКЕ ВЛАСТИ
ПРЕДУЗЕЛЕ МЕРЕ ДА ГЛАДНИМ
УКРАЇНЦИМА ОДУЗМУ
МОГУЊНОСТ ДА ЈЕДУ
ЧАК И СУРОГАТЕ

Гравура Миколе Бондаренка.
Књига-албум „Україна-33: кувар.
Људско сећање“.

„ТОРГСНИ“

Гладни сељаци, који су имали више снаге, одлазили су у градове, где су покушавали да купе намирнице или замене кућне потрештине за храну. Тамо их је прогањала полиција, али би, уколико их послужи срећа, успевали да набаве храну на градским пијацама или у продавницама ланца „Торгсин“ (од руског „трговина са странцима“). У овим се радњама у замену за злато и сребро (најчешће за бурме и крстиће) могла купити храна, али по изузетно високој цени.

[27]

Отприлике половина такозваног отпада племенитих метала, који су прихватили „торгсини“, биле су обредне и кућне драгоцености. Ланац „Торгсин“, који је основао Кремљ, постао је оруђе за пљачку Украјинаца путем одузимања њиховог накита у време потпуне глади.

← Унутрашњост продавнице „Торгсин“ у Путивљу. 1933–1934. Државни историјски и културни музеј у Путивљу.

→ Ред чека испоруку хлеба у продавницу ланца „Торгсин“, Харков, 1933. Фотографија Александра Винербергера. Приватни архив Самаре Пирс.

→ Бон за робу „Торгсина“ у вредности од 1 копејке који даје право добијања робе у продавници ланца. Национални музеј Гладоморацида.

[28]

„ЦРНЕ ТАБЛЕ“

Поједина села, која нису испуњавала државне планове за попуњавање јавних залиха жита или су се опирала политици СССР-а, стављана су на такозване „црне табле“. То је значило увођење посебног казненог режима, по коме су таква села или читаве рејоне опкољавале трупе или специјалне јединице, а од њихових становника одузима се сва храна.

У селима унетим на „црну таблу“ трговина је била забрањена, сва роба уклоњена из продавница, а руководство сеоског већа, колективног газдинства или партијског центра могло је трпети репресије. Становницима насеља, која су се наша на „црној табли“, било је забрањено да напуштају блокирану територију.

Режим „црних табли“ уведен је само на територијама које су насељавали Украјинци — у УССР-у и у области Кубањ. На другим територијама СССР-а таква репресивна мера није постојала, што јасно сведочи о антиукрајинској оријентацији Гладомора.

Аутор идеје о „црним таблама“ био је Л. Каганович. За време Гладомора на „црне табле“ у Украјини било је уписано 735 рејона, села, заселака, колективних газдинстава, државних пољопривредних предузећа и задруга.

ШАПОВАЛІВКУ та ВИСОКЕ
ЗА опортуністичну благодушність у підготовці
до 3-ої більшовицької СІВБИ
та мобілізації коштів—
НА ЧОРНУ ДОШКУ

ШАПОВАЛІВКА				ВИСОКЕ			
	НА 26-ІІ	НА 31-ІІ	ТЕМПА		НА 26-ІІ	НА 31-ІІ	ТЕМПА
Насінньфонд	30,1%	30,9%	0,8%	Насінньфонд	26,9%	26,9%	0%
Страхфонд	7,9%	8,4%	0,5%	Страхфонд	2%	2,8%	0,8%
Гроші	31,7%	37,9%	6,2%	Гроші	23,5%	35%	11,5%

“Црне” и „црвене” табле у колективном газдинству. 1932.
gazeta.ua

Обавештење о уписивању села Шаповаливка и Високе Борзњанског рејона Черњиговске области на „црну таблу“. Лист „Колгоспник Борзеншчине“, број од 5. априла 1932. године. (оригинал се чува у Националној библиотеци Украјине „В. И. Вернадски“).

ДІЛО

ВИХОДИТЬ ЩОДНЯ РАНО

РЕДАКЦІЯ І АДМИСТРАЦІЯ: Львів, Ринок ч. 10, II. пов. Конто почт. шлди. 143.322. Адреса для телеграм: „Діло“, Львів. Головний Редактор прий- має від 11—12 год. перед- полуднем. Рукописів не звертається.	ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ: Місячно 500 зал. Чвертлічно 1500 „ Піврічно 3000 „ Річно 6000 „	Телеф. Редакції: 29-41. Друкарні: 29-28. В СПРАВІ ОГЛОШЕНЬ ЗВЕРТАТИСЯ ДО АДМИ- СТРАЦІІ. ЦІНА ОДНОГО ПРИМІРНИКА 20 сот.
	ЗА ГРАНИЦЮ: В Америці і домір. Франції, Голландії, Бельгії 20 фр. фр. Італії 750 зал., Німеччині 750 зал., Швейцарії 5 шв. фр., Чехословаць- чині 30 ч. к., Румунії 150 лей, Бол- гарії 750 зал., Австрії 750 зал.— Залив адреси і зал.	

З нашої трагедії за Збручем.

Тернопіль, 17. травня 1933.

Не часто доходять до нас безпосередні вістки за Збруча про найбільшу трагедію, яку колине-будь переживав наш нарід на протязі своєї тисячелітньої історії. Особистих знань між нашим громадянством у Галичині чи на Волині і нашими конвояціалами над Дніпром нема сьогодні зовсім. Перервалися і ті поїздки деяких наших

бігу Московщини або на Сибір, щоби зробити тут місце для московських селян і створити з них бар'єру проти українських впливів зі заходу. Кордон обсаджено густо військом московського походження. Сьогодні східна сторона Збруча виглядає на справдішню воєнну лінію, через котру як на лівні тяжко перекрестися цивільній людині навіть серед ночі. Про це розка-

ЗНАЄТЕ БІБЛІЙНУ ПРИТЧУ ПРО ЗАКОПАНИ ТАЛАНТИ?

Так само нерозумно поступає той, хто свої ошадности тримає дома, а не зложить на вкладкову книжечку

В КООПЕРАТИВНОМУ БАНКУ

„ДНІСТЕР“

у Львові, вул. Руська ч. 20.

ЗАБРАНА ОДЛАСКА

Вештачки створивши ситуацію у којій су Українці почели масовно да умиру од глади, совјетске власти су предузеле мере да их спрече да оду у оне регионе СССР-а у којима није било глади. Рецимо, 27. децембра 1932. године усвојена је резолюција Централног извршног комитета и Већа народних комесара СССР-а „О успостављању јединственог система личних карата у СССР-у и обавезној регистрацији личних карата“. Према новим правилами, особа је могла живети само на одређеном подручју и тамо радити. Селяцима нису издаване личне карте, па им је, у ствари, одузето право да се слободно крећу по земљи.

На административним границама УССР комунисти су поставили оружане блокадне јединице, које су спречавале људе да напусте Украјину. Осим тога

украјински селяци, који нису имали личне карте, нису могли да купе карте за железнички и водни превоз, а специјалне мобилне оперативне групе патролирале су подручјем у потрази за бегунцима из Украјине. За ухапшенике су основани филтрациони логори. Попут режима „црних табли“, забрана напуштања важила је само за украјинске територије.

Режим је био посебно окрутан према онима, који су покушавали да пробегну из СССР-а према Пољској и Румунији. Тадашња украјинска штампа у овим земљама била је пуна извештаја о стрељању Украјинаца, који су покушали да пређу реке Дњестар и Збруч.

↻ Наслов чланка „Из наше трагедије на другој обали Збруча“, објављеног у лавовском листу „Дило“ 21. маја 1933. године.

← Селяци у Харкову чекају воз. 1932. Фотографију је тајно сниміо амерички фотограф Џејмс Абе. Архив Џејмса Абеа.

← Ученици другог разреда и учитељ села Поставмуки (Постав-Мука) у Полтавској области. 25. јануар 1933. На полеђини фотографије стоји натпис: „...у знак сећања на наш 2. разред... ученике који су тада били и који су умрли“. Фотографија из породичне архиве Виктора Ивановича Иваненка из Ужгорода, сина Ивана Јосиповича Иваненка (р. 1924.), који је рекао да је само половина ученика, приказаних на фотографији, преживела геноцид.
Национални музеј Гладомора-геноцида.

ПОСЛЕДИЦЕ ГЛАДОМОРА

Смртност од глади у Украјини 1932–1933. године била је толико велика да многа насеља уопште нису водила евиденцију погинулих. Касније је комунистички режим настојао да сакрије број истребљених Украјинаца, па је стога фалсификовао демографске податке, а архивску документацију означио као „строго поверљиву“. Познато је да је најмање 4 милиона Украјинаца умрло од глади. Али то није коначна цифра.

Историчари и демографи и данас истражују ово питање. Међутим, треба истаћи да размере демографских губитака нису одлучујуће за

утврђивање злочина геноцида. Наша дужност је да саставимо што тачније спискове са именима жртава Гладомора. Манипулисање бројем жртава Гладомора је неприхватљиво.

Послецица злочина геноцида било је уништење украјинског начина живота. Традиционална култура и народни обичаји претрпели су деформацију. Гладомор је потпуно променио уобичајени начин бављења земљорадњом у селу. Украјински сељаци су више деценија имали статус обесправљених радника колективних газдинстава, лишених личних карата и пензија.

ПОЗНАТО ЈЕ ДА ЈЕ НАЈМАЊЕ
4 МИЛИОНА УКРАЈИНАЦА
УМРЛО ОД ГЛАДИ

Табла са натписом „Овде је забрањено сахрањивати људе“. 1933.

Фотографија Александра Винербергера.

Приватни архив Самаре Пирс.

➤ Опустошене куће сељака поморених глађу, Харковска област. 1933.

Фотографија Александра Винербергера.

Приватни архив Самаре Пирс.

➤ Место масовног сахрањивања жртава Гладомора, Харковска област. 1933.

Фотографија Александра Винербергера.

Приватни архив Самаре Пирс.

Једна од последица Гладомора јесте одрастање читавих генерација, које комунистичким властима нису постављале „непријатна питања“, где су нестали милиони њихових сународника. Они који су због Гладомора постали сирочад, уопште нису знали своје име и породицу.

Комунисти су у Украјини спроводили политику јачања престижа руске културе, која је промовисана као супериорна у односу на украјинску културу. Руски језик је проглашен језиком међународне

комуникације за народе Совјетског Савеза. Са друге стране, украјински језик у Украјини добија статус „покрајинског“, „сељачког“. Крајем 1933. године, одмах после Гладомора, комунисти су увели нови правопис украјинског језика, чиме су га вештачки приближили руском. У наредним годинама, оне украјинске речи које нису биле сличне руским доследно су уклањане из речника и замењиване новоизмишљеним. Таква политика је ојачала русификацију Украјинаца у Украјини.

↑ Рафал Лемкин.
istpravda.com.ua

ЗАШТО ЈЕ ГЛАДОМОР ГЕНОЦИД?

Рафал Лемкин, амерички адвокат пољско-јеврејског порекла, назвао је злочине комунистичког режима над Украјинцима класичним примером совјетског геноцида. Управо је овај научник 1944. године увео реч геноцид у широку употребу, а касније се придружио усвајању Конвенције УН о спречавању и кажњавању злочина геноцида.

У материјалима „Историје геноцида” Рафала Лемкина, која никада није објављена, сачуван је есеј „Совјетски геноцид у Украјини”, у коме је правник детаљно објаснио геноцидну природу деловања стаљинистичког режима против Украјинаца. Он је издвојио четири компоненте плана уништења украјинске нације: елиминацију интелигенције („ мозак “ нације), ликвидацију цркве („душе“ нације), изгладњавање украјинских сељака (главних носилаца националног духа и традиције) и принудну промену етничког састава украјинских земаља.

Рафал Лемкин је истакао да је украјински народ био превелик да би био потпуно уништен. Стога је бољшевички режим настојао пре свега да савлада економску независност Украјинаца и искорени њихов осећај националне самосвести. Геноцид који су организовали комунисти био је директно усмерен на ликвидацију украјинског народа у целини, што је требало да елиминише потенцијалну могућност да Украјина напусти СССР.

Гладомор, испланиран у Кремљу, створио је за Украјинце животне услове који су имали за циљ њихово потпуно или делимично уништење, што у потпуности одговара дефиницији геноцида према Конвенцији УН о спречавању и кажњавању злочина геноцида.

↻ Дете пролази поред леша жртве Гладомора. Харков. 1933. Фотографија Александра Винербергера.
Приватни архив Самаре Пирс.

↶ Жртва Гладомора, Харков. 1933. Фотографија Александра Винербергера.
Приватни архив Самаре Пирс.

➔ Трета страница пасоша Герета Џонса, са којим је отпутовао у СССР 1933. године.

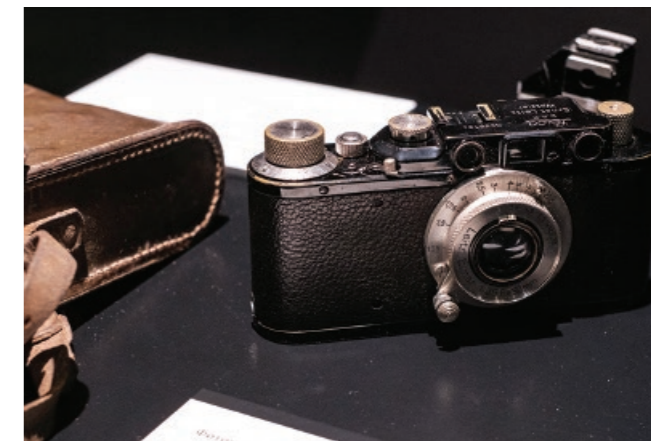
Gareth Vaughan Jones Archive (The National Library of Wales).

➔ Фотоапарат Leica II који је припадао Александру Винербергеру. 23. новембар 2022. Фотографија Олге Коваљове.

Национални музеј Гладомора-геноцида.

↶ Митрополит Андреј током пастирске посете верника УГКЦ у Америци. 1920-их година.

Централни државни историјски архив Украјине, Лавов.

РЕАКЦИЈА СВЕТА НА ГЛАДОМОР

Иако је Совјетски Савез званично негирао постојање глади, истина се проширила светом захваљујући страним новинарима који су успели да дођу до гладних украјинских села и у штампи пренесу шта су видели. Најпознатији међу њима био је Герет Џонс, новинар „Манчестер Гардијана“, који не само да је објавио низ чланака о ситуацији у Украјини, већ је одржао и конференцију за штампу на којој је говорио о глади.

Такође, владе земаља попут Италије, Немачке и Пољске су од својих дипломата у СССР-у сазнале за масовно убиство Украјинаца.

Украјинци који су живели у западним земљама обратили су се за помоћ Међународном црвеном крсту, Лиги народа и другим међународним организацијама. Украјинска гркокатоличка црква (УГКЦ), на челу са митрополитом Андрејем Шептицким, позвала је хришћане широм света да помогну Украјини.

Нажалост, сви ови напори су се показали узалудним јер се међународна заједница није умешала у ситуацију. Штавише, Москва је уложила велике напоре да негира постојање глади и дискредитује оне који су о томе говорили.

МОСКВА ЈЕ УЛОЖИЛА ВЕЛИКЕ
НАПОРЕ ДА НЕГИРА ПОСТОЈАЊЕ
ГЛАДИ И ДИСКРЕДИТУЈЕ ОНЕ
КОЈИ СУ О ТОМЕ ГОВОРИЛИ.

JEWS RELEASE

COMMUNIQUE

NO. 60

April 28, 1983

ON THE SO CALLED FAMINE IN THE UKRAINE

Recent stories in the Western news media try to create an impression that there was an artificially created famine in the Ukraine in 1932-1933 because Ukrainian farmers, allegedly, resisted collective farming.

➤ Део саопштења за јавност које је амбасада СССР-а ширила у Канади, са тезама да 1932–1933. године глади уопште није било у Украјини.
Архив Украјинско-канадског истраживачко-документационог центра (Торонто).

ПОРИЦАЊЕ ГЛАДОМОРА

Да би доказала да у СССР-у нема глади, Москва је организовала показне посете страних политичара и културних делатника, који би требало да својим угледом убеди свет да Украјинци не гладују. Међу овим делатницима били су Бернард Шо, Едуард Хериот, Херберт Велс, Ромен Ролан.

Посебна улога је додељена страним новинарима, који су пристали да затворе очи пред манипулацијама совјетске пропаганде. Страним новинарима било је забрањено да сами путују земљом, а ако је таквих путовања и било, имали су јасно дефинисане руте. Најпознатији страни новинар који је свесно негирао Гладомор је био Волтер Дуранти (дописник „Њујорк Тајмса“ из Москве).

У својим чланцима је оправдавао политику комуниста и негирао масовну смрт од глади, али је у приватним разговорима признавао да су за само годину дана умрли милиони Украјинаца.

Осамдесетих година прошлог века, када су украјинске заједнице у САД и Канади успешно скренуле пажњу света на историју Гладомора, Комитет

државне безбедности СССР-а је покренуо операцију „Фарисеји“. Сврха ове операције је била дискредитација оних делатника украјинске дијаспоре у Северној Америци, који су говорили истину о Стаљиновом злочину.

Совјетске дипломате су убеђивале политичаре из САД и Канаде да би учешће у комеморацијама жртвама Гладомора нашкодило њиховој политичкој каријери. Међутим, пропагандна кампања Кремља је пропала, а распад СССР-а је дао нови подстицај истраживању и ширењу информација о Гладомору.

Након нестанка СССР-а са мапе света, улогу порицатеља Гладомора преузела је Русија. Не могавши да оповргне само постојање глади 1932–1933. године, која је постала надалеко позната, Кремљ је покушао да негира њену намерност и антиукрајинску оријентацију. Користећи најсавременије алате за ширење информација, руски научници, дипломате, новинари и блогери покушавају да убеди свет да Гладомор није био чин геноцида.

↻ Едуард Ерио у посети Кијеву.
27. август 1933.
Сајт Сергија Билокоња: www.s-bilokin.name

↻ Волтер Дуранти. 1936.
Џон Руни / Асошијетед Прес.

НАРАТИВИ ПОРИЦАТЕЉА ГЛАДОМОРА

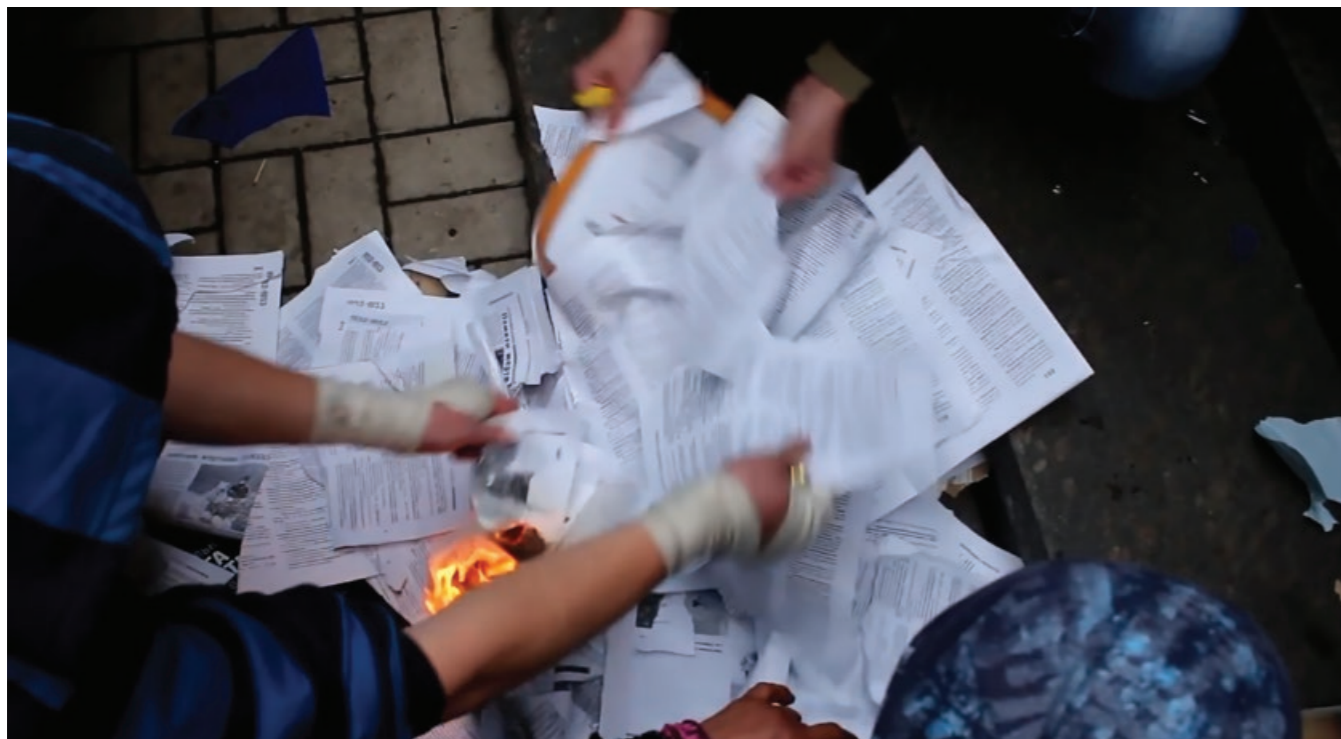
Упркос непобитним чињеницама, које су утврдили историчари и правници, до данас се чују негирања Гладомора.

ПОРИЦАЊЕ: Раних 1930-их глад је владала и у другим регионима СССР-а, не само у Украјини, тако да Гладомор не може бити геноцид над Украјинцима.

ЧИЊЕНИЦА: Репресивно законодавство је деловало на целој територији СССР-а, али су размере и окрутност његове примене били највећи у Украјини и на Кубању (подручју Северног Кавказа, где су Украјинци чинили више од 60% становништва). Осим тога, само су Украјинци били блокирани унутар територије на којој је владала глад. У Украјини и на Кубању смртност од глади била је највећа 1932–1933. године. Да је глад била иста на целој територији СССР-а, не би било потребе да власт спречава Украјинце да напусте Украјину. Признавање Гладомора као геноцида над Украјинцима ни на који начин не пориче злочиначку природу Стаљинових акција против представника других народа СССР-а.

➤ Књиге из библиотечких фондова Приазовског државног универзитета, које су окупатори припремили за уништавање. Маријупољ. Фебруар 2023.
Градско веће Маријупоља.

➤ Стоп-кадар снимка спаљивања
„Националне књиге сећања на жртве
Гладомора. Доњецка област“ у Доњецку.
3. мај 2014.
Проруски пропагандни медији.

ПОРИЦАЊЕ: Гладомор је био усмерен против становника руралних средина, дакле против једне друштвене групе, а не против свих Украјинаца као националне заједнице. Друштвена група не потпада под заштиту Конвенције УН о геноциду из 1948. године.

ЧИЊЕНИЦА: Тридесетих година прошлог века Украјина је била аграрна земља. Око 80% њеног становништва чинили су Украјинци. Пошто је већина Украјинаца живела у селима, проценат Украјинаца међу сеоским становницима је био још већи. Дакле, управо су украјински сељаци били специфичан део украјинске нације као такве. Такође треба напоменути да је истовремено са Гладомором комунистички режим циљано репресијама истребљивао украјинску интелигенцију.

ПОРИЦАЊЕ: Комунистички режим је нехотице изазвао Гладомор 1932–1933. године покушавајући да се брзо припреми за рат док је био под претњом инвазије фашистичких сила.

ЧИЊЕНИЦА: Године 1932–1933. СССР није имао заједничку границу са Немачком и одржавао је пријатељске односе са фашистичком Италијом. Немачке тајне војне школе су радиле у СССР-у, италијанска војна предузећа су добијала наруџбине од совјетске владе. Августа 1939. године Москва и Берлин су потписали пакт Молотов-Рибентроп, који је учврстио пријатељство између два мизантропска режима.

Признање Гладомора као чина геноцида на међународном плану пре свега истиче међународну солидарност са Украјинцима као народом чији су представници били жртве геноцида, који је деценијама скриван и негиран. Путинова Русија као законита наследница СССР-а већ врши геноцид 2022–2024. године. Један од главних разлога садашњег понашања Кремља је изостајање кажњавања стаљинистичког режима за геноцидне радње спроведене пре 90 година.

← Наступ Џејмса Мејса на конференцији „Holodomor in Ukraine 1932–1933. New Research Findings“ („Гладомор 1932–1933. године у Украјини. Нови резултати истраживања“) на Универзитету у Торонту. 30. септембар 1990. *Архив Украјинско-канадског истраживачко-документационог центра.*

ПРИЗНАВАЊЕ ГЛАДОМОРА КАО ГЕНОЦИДА

Од краја 1940-их година Украјинци у дијаспори уложили су значајне напоре да злочини стаљинистичког режима буду признати као геноцид. Током 1985–1988. године радила је Комисија Конгреса САД за проучавање Велике глади 1932–1933. године у Украјини (позната као Комисија Џејмса Мејса), која је закључила да је комунистички режим свесно и намерно поморио глађу милионе Украјинаца.

Рад комисије имао је велики одјек у САД и посебно је утицао на процес признавања Гладомора као акта геноцида. „Јосиф Стаљин и његови сарадници

су починили геноцид над Украјинцима 1932–1933. године“, наводи се у њеним закључцима.

Године 1991. Совјетски Савез се распао, Украјина је прогласила независност. Историјско сећање на Гладомор 1932–1933. године почело је да се обнавља: отворани су архиви, скинута је тајна са претходно тајних докумената, сведочиле су хиљаде украјинских грађана који су преживеле Гладомор-геноцид.

Велику улогу у овој фази су имале јавне иницијативе које су допринеле проучавању историје Гладомора, а посебно Удружење истраживача Гладомора, Друштво „Просвита“ и Друштво „Меморијал“. Вреди истаћи самопрегоран рад Маријана Коцја, Лидије Коваленко, Володимира Мањака, Левка Лукјаненка и Миколе Руденка. Захваљујући јавности, од краја осамдесетих година прошлог века акције комеморације жртвама Гладомора су постале јавне, постављена су спомен-обележја жртвама Гладомора.

Током мандата Виктора Јушченка (2005–2010), тема Гладомора је постала једно од кључних питања у политици националног памћења. У то време је украјинска држава свеобухватно допринела истраживању историје Гладомора, објављивању архивске грађе, постављању спомен-обележја и одржавању јавних догађаја који су људима говорили истину о стаљинистичком геноциду 1932–1933. године и одавали почаст његовим жртвама.

Године 2009. основан је Музеј Гладомора, установа посвећена проучавању и популаризацији историје геноцида над Украјинцима. Тренутно Музеј организује бројне едукативне и изложбене пројекте, прикупља артефакте везане за Гладомор, бележи сведочења људи који су га преживели и објављује научна истраживања. Године 2017. почела је изградња друге фазе Музеја, која још увек траје.

Године 2006. Врховна рада Украјине (украјински парламент) је прогласила Гладомор злочином

геноцида. Украјина је позвала друге земље да признају Гладомор као геноцид. Осим наше земље, од почетка 2024. године 28 држава је признало Гладомор као чин геноцида. У још 4 земље то је урадио један од домова националних парламената. Током 2009–2010. године Служба безбедности Украјине спровела је истрагу на основу које је суд пресудио да су вође Комунистичке партије Совјетског Савеза на челу са Јосифом Стаљином починиле геноцид над делом украјинске нације, са циљем да спрече стварање независне Украјине.

САДРЖАЈ

Совјетска окупација Украјине	3
Глад 1921–1923. године.	5
Противречна „украјинизација“	10
Уништење УАПЦ	11
Раскулачење	14
Колективизација	17
Отпор политици СССР-а	19
Организација Гладомора	22
Опстанак	23
„Торгсини“	27
„Црне табле“	29
Забрана одласка	32
Последице Гладомора	33
Зашто је Гладомор геноцид?	37
Реакција света на Гладомор	40
Порицање Гладомора	43
Наративи порицатеља Гладомора	45
Признавање Гладомора као геноцида	49
National Museum of the Holodomor-Genocide	53

УДК 94(477)“1932/1933”

К 59

Препоручено за објављивање од стране Научно-методолошког већа Националног музеја Гладомора-геноцида (записник број 2 од 22.04.2024. године).

Козицки Андриј, Костив Михајло.

К 59 Гладомор: основне чињенице: научнопопуларно издање / Андриј Козицки, Михајло Костив. – Кијев: Национални музеј Гладомора-геноцида, 2024. – 52 с.

Шта је Гладомор? Зашто и како се он догодио? Које су његове последице? Каква је била реакција света на смрт милиона Украјинаца од глади? Зашто је Гладомор геноцид? Одговоре на ова питања потражите на страницама књиге коју држите у рукама. У њој су научници Музеја Гладомора укратко и једноставно испричали оно што треба да знате о догађајима 1932–1933. године.

У публикацији су делимично коришћени материјали са изложбе Националног музеја Гладомора-геноцида „Гладомор: совјетски геноцид над Украјинцима“. На насловној страни: фотографије које је 1933. године направио аустријски инжењер Александар Винербергер у Харкову, као и фотографија скулптуре „Горка успомена на детињство“ (аутор идеје је Петро Дроздовски, вајар Микола Обезјук), која се налази на територији Националног музеја Гладомора-геноцида.

Дизајн: Викторија Односум.

Превеле на српски Зорјана Хук и Наталија Долинска

УДК 94(477)“1932/1933”

Формат: 210×210 мм

Офсет папир. Офсет штампа.

Хелветика Фонт

Лист са условима за штампање 4.25. Тираж 500 примерака.

© Национални музеј Гладомора-геноцида, 2024.

Штампано у “Лендпрес” д.о.о.,

61002, Украјина, Харков, ул. Алчевских 2, канцеларија 2-9,

сертификат ДК 6094 од 19.03.2018

ISBN 978-617-95321-2-2

Holodomor
Museum

НАЦИОНАЛНИ МУЗЕЈ ГЛАДОМОРА-ГЕНОЦИДА

Кијев, ул. Лаврска 3.

holodomormuseum.org.ua

+38 (044) 254 45 12

@HolodomorMuseum

@holodomor.museum

@HolodomorMuseum

@HolodomorMuseum

The Holodomor Museum /
Музей Голодомору

@Holodomor_Museum